

at, qui contemnit corpus, nec mortem timebit, nec voluptates amabit, minus ipsarum instrumenta, diuitias. Scit impedimentum veritatis corpus esse; illo se pro viribus detuet, quod scit malorum causam. Bella, rapinae, propter diuitias sunt; diuitia: propter corpus: quare, contempto corpore, diuitias contemnet; contemptis diuitiis, innocens erit; cum innocentia pacatus, liber sui, cum libertate contemplator diuinorum; cum contemplatione diuinorum contentus Deo. Diuinus Paulinus ait:

Nilil de mundi sumere censu

Mens opulenta Deo voluit.

LIBER

LIBER QVARTVS,
DE ARTE
VOLVNTATIS.

PROÆRESIS I.

Circa affectuum usum.

VNE ad singularia venimus, *Cap. I.*
singulos instituti voluntatis
impetus, in reipublicam dige-
rendos, ne turbam confundamus,
vt correcto affectuum vulgo, sua
restituatur monarchia, suus principatus gaudij,
dominatio pacis, imò & suus honos voluntati,
suis decor naturæ. Iniquus Zeno visus fuit, at-
que, si Hieronymo credimus, Pythagoras, quòd,
vt infamaret affectus, malos dixerit. Commen-
dauère, siue Pyrho, siue Stilpo, vacuitatem
suam. Condemnauère, qui de Lyceo sunt, excels-
sum. Cum errore omnes, nisi idem velint, fere vt
Augustinus tentauit. Etenim supellex naturæ
mala non est, nec superuacua. Arma, & membra
animi cur succidemus? Mutilis animus sine af-
fectu,

T 3

fectu,

fectu, quibus pedibus festinaret ad virtutem, nisi votis: qua manu apprehenderet, nisi spei quibus brachiis amplexaretur, nisi letitiae. Ceterum & Peripatetici peccauerunt, dum exundantiam damnarunt. Non mala affectus magnitudo est; sed caula: non tam concitato, quam error. Viator non est dirigendus, quod properet, si viam tenet; sed, si aberrauerit, licet placidus eat. Cupiditas, & amor, licet concitatissimi, si virtutis, & Dei sint, recta eunt, optimi sunt: si terram versus festinantur, licet lenti sint, depravantur. Summum vitium Porticus infamavit metum. Vtique, si ad terram demiseris: at, si ad caelum redacas, magna virtus erit, summa securitas, summa fortitudo; nihil timet, qui Deum timet. Tam parui, quam magni affectus boni sunt, si eos gubernet virtus, & in via recta statuat; quamvis cum degeneres sunt, pro rerum omnium ritu vehementiores, sicut nocentiores. Purus, & defaecatus sanguis, vectabulum anime, & causa sanitatis est; corruptus & seculentus, agrotationis; si exundet, festinantioris mortis.

• Sunt & affectus fulcimenta virtutum: languet fortitudo sine ira; prudentia sine metu: imò sicut virtutes, si cum modo. Da modum cupiditati, iustitia est: da voluptati, temperantia est. Circa ipsos, & in ipsis consistit virtus, cuius materiam, & subjectum sunt. Mete vitia, fruges exortientur bonae cum vberitate naturae. Mali non sunt, nisi incuria nostra. Coloni ignavia plantae in horto sylueiunt: neque fundus pessimus est, quod

quod incultus tribulis tulerit; culpam agricolae imputa. Inculci cordis vepres, vitia sunt culti rola; virtutes affectuum caulibus emissae. Merito Theages dixit: *ἀλλ' ὄν τὸ πάθος το παρημαίνεσθαι τὸ ἀρετῆ, ὡς πτερ ἢ τὰν σπῆαν, ἢ τὰν γραμματῶν ἐπὶ τὸ γραφῆς. τὸ δὲ ἐμψυχον, ἢ τὸ ἀπαλόν, ἢ τὸ μεμνημένον πλὴ ἀλόθιας αὐτῶ τῆ χροσότητι τῆ χροματων, μάλιστα γίνετα διὰ τίτων. Ἐμψυχα δὲ ἐν παρημαίει, ἢ ἐδουσιασθῶ ἀρεθῆ πλὴ ἐκείων τὰ πάθη τ' ἔλγχις. Ἐθέλα δὲ ἐν παθῶν ἀ ἀρεθῆ, ἢ γέννηθετα, πάλιν αὐτῶ αὐτοῖς σαιτα- λαι ὡς πτερ τὸ καλῶς ἠρεσμοθόν ἐν τῶ δέξιας, ἢ βαρῆος, ἢ τὸ ευκράλον, ἐν τῶ δερμῶ, ἢ ἔλγχι. Οὐκ ἀρεθῆν ἢν δέι τὰ πάθη τ' ἔλγχις, ὡτε δὲ ἀρεθῆμον ἢν δέι ἀ σαρπητῶαδς πῶσι τὸ λόγον ἔχορ τῶ δέονθ, ἢ τῶ μετρίῳ. Quare non sunt omnes affectus cadendi, sed dirigendi. Non omnes viti palmites amputantur, diriguntur nonnulli, pro- uelunturque in longum, ut illae frondeat. Eleganter Philippus solitarius ait: Cupiditatis pulcherrima soboles, temperantia est: è calycibus irae fortitudo prorumpit. Isti affectus, ut ipse inquit, matres sunt virtutum, & vitorum. Ita est: virtutes pariunt, cum ratio obstat: viti autem abortiuntur vitia, cum opinio. Cupiditas, etsi pessime audiat, pessime de temperantia mereatur; si tamen Dei sit, restaurabit suum honorem, contentia: parens fiet. Contemnit omnia terrena, qui diuina cupit.*

Præiusquam videamus, qua arte singuli gubernentur, præmonstrandum est ingenium vniuer-

Quanto brevia
opus est affectus
in iusto virtutis
ut vites, &
linea sunt in
pictura, quam
vitiis quoda-
modo blandem
ad vitiis
maxime expres-
san cum boni-
tate colorum ef-
ficent. Sic etiā
affectus anima
affectus anima
stundum na-
turam se habet
rationem ad vir-
tutem diuine
quodam impetu
rapinatur, vitiā
conuerti videt-
ur. Sicut virtus
ex affectibus &
nascitur, & ne-
ce vitiis cum
ipso consistat,
quod inuicem
inueniuntur est
et acuto, &
gravi quod re-
dit temperantia,
ex calido, &
frigido compo-
sitionem est. Quae
propter affectus
ex anima cal-
lenti non sunt,
quod inuicem fa-
rit: sed cum de-
cor, & medi
ratione concili-
andi.

sum cordis, præcipuorumque affectuum dispi-
cienda compago, & veluti replumbandum ar-
tificium: mox suæ vnumquemque stationi resti-
tuemus. Enumerabimus illos dilucidius, quàm
Stoici; plenius, quàm Peripatetici. Recensuit
Aristoteles, quotquot sufficiunt politico; nos
Christiano. Nequit horologium reparare igna-
rus artificij: ita composituris voluntatem suam,
prænosse machinam, & compagem oportet. Ita-
que omnis animi motus, aut in bonum est, aut
in malum. Censeo bonum, mali priuationem:
censeo & malum, boni carentiam. Boni impetus
rectâ in bonum semper procedit. Mali motus
duplex est, interdum recedit, interdum accedit;
hoc est, fugit malum, aut fugat, aut se recipit,
aut profundit, & aggreditur. Cæterum, bonum,
& malum, siue coram accipit nos, siue absens
proiueat, aut reuocat, aut vocat: scilicet, aut
presens, aut futurum, aut præteritum, aut possi-
bile est. Vbiq; voluntas quietem quærens in-
quietat bonum: vndiq; illam malum inquie-
tat. Itahinc distribuntur affectus pro boni, ma-
licæ obtentione, aut cautione. Amor recto, &
Templis obtutu in bonum nist: cum istud præ-
sens videt, transformatur in lætitiã; cum fu-
turum patat, facessit in spem; cum præteritum,
aut possibile est, in desiderium diffunditur. At-
qui & motio circa malum ita distribuitur: quæ
simpliciter vultu iniquo respectat malum, of-
fensio dicitur; radicata adoleseit in odium; cum
à præsentis damno subducitur, in tristitiã abit:

circa

circa præteritum penitentia dicitur; circa futu-
rum contrahitur in metum. Hæc cæterus ad cau-
tionem est, & ad fugam. Sunt alij militares; &
ad pugnam, qui aduersus malum insurgunt, ag-
grediunturque: ira armatur, cum malum præ-
tens est; fiducia, & audacia adornantur in futu-
rum.

Satis ista numerasse: quotquot sunt alij, horum *Cap. 3.*
sequentur moderationem: istis correctis, cæteri
etnendabuntur. Sed & æqualitatem animi, tran-
quillitatem cordis, mansuetudinem, securitatem
perpetam Stoicorum aliqui inter affectus po-
nunt. Non affectus sunt; sed affectuum mo-
destissimorum, ordinatorumque effectus. Porro
ia vniuersum affectus pro impetu nomen me-
rentur. Vario Oceanus fluctu concitatur: nunc
tenuis aura tentat: nunc vehementior agitat fla-
tus: nunc seua iactat vndas procella, furenti
verberat Noto, quæ naucleros arte, nauim malo,
nautas salute multat; huc, illucque ratem qua-
tiens, tandem euertit. Triplici hoc modo muta-
tur animus, leniter, durius, funditus. Motus illos,
qui mitescunt, & velut infantes sunt, affectiones
dicimus: dum adoleseunt, roboranturque, pas-
siones: dum ingruunt, euertuntque rationem,
perturbationes vocantur. Sunt aliqui domesti-
ciores, & veluti municipales voluntati, sua fre-
quentia noti, familiares, vicini, & ad manum; hi
iam consuetudinis vsurpant agnoscent: omnes
nexi sibi & conferti sunt, alij ex aliis erumpunt,
mutud subnascuntur; vicissim sibi patres, vicif-
sim

T 1

sim

sui filij sunt; interdum & homicidæ mutui, nonnulli perimunt alios. Fluctus superuenienti fluctu interdum frangiunt, interdum reficitur: ita affectus superuenienti affectu, aut languet, ut læticia in ærore; aut gliscit, ut amor votis, desiderium amore. Ita est supplex pacis, hæc familia voluntatis, hic dominatus cordis.

Cap. 4.

Ducit omnes choragus amor, & velut Apollo Musis præsidet, à quo suspenduntur alij, qui ad obsequium animi sunt, cui prospiciant, pro quo caueant. Iniqua tamen tractatione evertitur compositus ordo, dissoluitur compago, facessitque in tumultum monarchia, in vulgus respública. Amor, Rex affectuum, è solio cordis iubet; parent ceteri, seruiunt, pro ipsius nutu aguntur; ipse gubernat reliquos: si amatum deest, vota; si periclitatur, merores; si adest, gaudia. Ipse leges sancit, & promulgat bonum sequendum: accinguntur ceteri ad operas suis functuri munis. Adornat se cupiditas ad vestigationem, porrigendo, & diffundendo voluntatem in abens, in futurum. Spes sumptum facit suo beneficio moram sustentatura expeditionis. Læticia muneraria est, & pro iure suo celebrat aduentum boni, iucundis excipit ludis, hospitatur augultè, cum consequimur.

Cap. 5.

His directis affectibus proximo ius dicit amor oraculo, & velut sua voce imperat, quoniam rectè in bonum tendunt, nulli suas vices delegat: tantum bonum facit, ut eius curam fidat de nullo. Atqui sunt alij motus obliqui, quotquot malum respe-

respectant, ut æmulum eius boni, quod publicauit amor: qui licet & amori pareant, suisque legibus teneantur, (nullius mali fuga, aut pugna est, cuius non sit causa bonum,) proximè illis non assistit, sed præfectum subleuit odium, quod immediatè moderetur illos. Ipse à malo quàm procul recedit, nec sui aspectus copiam præbere dignatur. Intercedente Proconsule odio aduersus illud præliatur, & cauet. Odium legatus amoris, contra mala feralem provinciam suscipiens, lugubres affectus ducit, incitat militares, ut Regi amori tutum bonum suum seruent, aut fuga, aut pugna. Ad hanc strenuus miles ira designatur, cum cominus decertandum est:

*Quam strage multa bellicosus spiritus
Portent a cordis fœcientis viceris.*

Audacia ad futura prælia parat commeatum. Exiis, qui prouident sine conflictu, tristitia in malum vicinum, in remotum timor est.

Atqui horum etiam affectuum Monarcha, *Cap. 6.* amor est, supremusque tandem Antistes: omnes post se raprat, & concitat. Prima horologii rota, qua pondus suspenditur, motat ceteras. Extrema mundi sphaera inferiores corripit, ut vulgaris Philosophia est. Magnes, qua parte tetigit acum, eò vertit: ita affectus vertuntur, quatenus infecti amore. Nec interest, contrarios motus esse odij, iræ, meroris, formidinis: malum isti respiciunt, bonum amor: istam enim contrarietatem etiam amor efficit. Nemo aliquid oderit, nisi quod aliud amet. Duæ horologii rotæ contrariis

trariis voluntur moribus; & tamen dum gyrat vna, alteram rotat in oppositum. Contraria quoque mundo semita sidera ferunt vadere, eodem licet raptata orbe. Istud igitur molimen voluntatis est: tot instrumentis apparatus, tot prædiis instruitur gaudij, paciſque officina, ne inopia ministerij eximium tranquillitatis opificium peccet, aut vacet. Verum oportet connexa omnia & ordinata haberi, ne quod ad solatium est, ad torturam sit. Inutilia horologia sunt dissoluta.

Cap. 7. *S* Atqui ordinabuntur omnes affectus, si illum, qui cæteros pro impetu suo versat, & dirigit, direxeris, amorem dico, quem in primis curandum est stabilire basi suis digna auspiciis, immunitatem fortunæ adepta, immota. Hæc Deus, virtusque est. Semel autem electo amoris cemento, figendus inibi est, vt firmiter inde verset alias affectiones. Magni interest, sit amoris optio, an casus: namque tuto illo & securo fluctibus fortunæ, cæteri incolumes sunt; appendices, scilicet, immunitatis eius. Si flectantur nonnulli, sua iam charitatis amulsi sunt reformandi. Vsum eorum ex amore conice; pro amore singulos gubernare. Elegitne amor tuus Deum, atque virtutem? pro electione ista affectibus vtire. Malè audis: contumelias te edit quis? qui non plus valuit, qui plus voluit, qui minus debuit. Examina, cui iuxta propositum indulgendum affectui, quis tuo consentiat amori mæstus, siue alacris? anne incundia? anne tristitia? Erras, si non errasti amando: si Deum diligis, tutum est bonum,

bonum, quod amas, nemo sustulit illud, nemo amouit. Ecquod malum mæiore isto fugis? Ecquod impugnare vis in irascendo? Aut nõ diligis virtutem, aut tristitia prohibenda est: iam siquidem isti affectus amori non quadrant. Dispicce, & quære consentientem, quem tuus amor exigat. Credo, contrarius erit. Sunt iniurie diligenti Deum, non verba contumelie, sed doctrinæ; sunt eruditiones vitæ, sunt præcepta virtutis. Doctorem probitatis æmulum habes, pessimum habes: non interest, à quo; sed quid monearis. Si patienter illas feras ab homine, illæ te ferent ad Deum: si sufferas, te effertent. Ipsa iam virtute fruieris, quam dilexisti. Patientia virtus est, nec patientia est sine eo, quod patiaris. Igitur, bonum, quod amasti, præfens est: præsentia sua læticiam tuam postulat. Itaque pro amore tuo lætandum erit. Hunc festiuium affectum à diligenti virtutem iniuria exigit, non alios luridos & infelices: quemadmodum nec avarum affligit thesauri inuentio. Molestum & graue aliquid sustines pro officio? arripe animum: perspicce, cuius tunc affectionis vltus opportunus tuo erit amori, inde conice expromendum affectum. Anne timorem? Falleris, nullis fortunæ minis tibi periclitabitur Deus, nulla violentia eripietis virtute, nisi velis. Anne spem? Fortasse iam te in suam virtus admittit familiam: accepisti bonorum tesseram: iam conscriptus alumnus es in matricula meliorum. Orphana, & imbecillis, imò nulla virtus est sine patientia:

tientia: ista est proborum catalogus exaratus laboribus. Nemo est amantium lætus, nisi cum amasio, nisi dilectus pignore sui faueat, aut muliebri arrideat vultu, aut aliquam sui præbeat spem. Pari cum virtute, & pro virtute, quedam arrha est diuinæ dilectionis, quidam fauor & inclinatio cæli, quidam diuinus risus. Euge, macete fiducia, bene omnia sunt. Amulus diripuit tura: fur sustulit? Neque istud postulat tetrum odij affectum: nemo tibi furatus est Deum: hic est, & vbi que. Non spoliatus: exoneratus es. Multum tibi relictum est, si non ablata virtus. Ita est. Vnum bonum reperisti, quod non concupiscunt latrones, non inuident, non insidiantur. Gaude amasse bonum securum malis, cui vel pessimi innocentes sunt, inuidi benigni, omnes parant. Hoc pacto consecratos amori deducamus affectus; seruiant Dynasta suo: consequentia enim votorum explanabit cor nostrum, & quid asperum, & inæquale sit.

Cap. 8.

Iunat præterea hæc principis affectus institutio, & confirmatio, non tantum ad disciplinam cordis, sed lætitiã: potentior est enim vis animi in amore conglobata, aut in inuidia, odioue extorta, ad exprimendos affectus consequentes gaudij, & tristitiæ, quam extrinseca tormentorum violentia: subeunt acrius, penetrant in corpore sunt & domestici, & intimi magis affectus affectibus; ideo extorquent efficacius animum, & ad se aduertunt attentiores, insinuantiùs, scilicet, inhaerentes, quam forinseca organa lætitiæ,

tiæ, aut metroris. Integer est magnus dolor inter omnia voluptatum instrumenta, triclinia, amphitheatra. Totus est animus, & gaudens inter rotas, & equuleos, si illud inrestita vis sustentet. Ita instituendus est omnis affectus ad bona, & hilaria, vt externum fucum suo non desideret alimento: totam annonam lætitiæ non longinquus, quam è se trahat.

At ista diligentia teneris, & velut pampinantibus affectibus fortunatur assidua putatione, sollicita satritione:

Cap. 9.

Blandior ad falcem messor perducit aristas,

Si rastris segrem peltæ continet.

Natura, & in infanzia, & in pubertate, emittit germina sua; floccit, quod velit. Amicne Ennodius ait:

Exprimit in spicam sellas iam facta papillis,

Lactæ maritatis turgida cespitibus.

Stringitur in prolem sparsus per gramina succus,

De guttis faciens progeniem solidam.

Vestitus gemmis, prætenit brachia palmæ:

De grexio ligni pampinus ecce vires.

Iussa per augmentum munc sylvam prodero vitis,

Fringibus vt crescat, vulnera conciliat.

Euocat inquiri gaudens infamia morsu

Nutricem, cepidi quam dedit aura poli.

Ludit per faciem camporum rustica pubes,

Respicens duri dulce laboris onus.

Time adultis iam, & tumida perslantibus buteca affectu:

affectibus, naufragium rationis; nec illos com-
 pesces, nec te: nam nec nauclerus iracundos Bo-
 tex flatus continere, nec tatem feruare potest.
 Interest tamen istud discretim: adulanti & te-
 nuu nauarchus aura nequit religare ventos vali-
 diores, vt deinceps non exasperentur: nequit
 pacato equore compedibus vincire flatus, ne
 nauim expugnet: nequit typhones vorticosos
 in sua claustra constringere: nequit mitigare
 fluctus sauituros adhuc in saxa. Nobis licet se-
 reno & facili caelo ingruentes nimbos propelle-
 re; in ipsa tranquillitate dissipare procellam, il-
 ludere ecnephias, praeterem, exhydrias; cupi-
 ditates dico, monstra naturae. Felicissimam nau-
 cleri artem putares, qui sua manu ventos conti-
 neret, & pro arbitrio fluctus. Aeolo, & Neptuno
 nauarchis tuto & placide nauigares arbitrio tuo.
 Sunt pessimi cordis flatus. Si recentem, blan-
 ditumque, & in natali suo opprimas spiritum; si
 primum cupiditatis fumum dissipet: Aeolus tibi
 es affectionum; explanare potes fortunae tuae
 vndas, & immunitatem obtinere naufragij. Non
 submergetur ratio, submersa passione.

Cap. 10.

Magnoperè ista iuuabit eruditio tenerescen-
 tium affectuum: nam roboratos nec audebimus
 opprimere, aut vix poterimus, & fortè aliquando
 extinguere prius, quam extinguentur. Barci-
 non, nobilissima Hispaniae ciuitas, huius exem-
 plum vidit. In hac vrbe quidam leo mansuefa-
 ctus magistrum sequebatur: contempit adolef-
 cens obuius feram, manūque clauem semel ver-
 beravit:

beravit: illa tunc sui memor, iniuria, superboque
 ingenio reuocata ad naturam, in percussorem
 subito regressa, vindictam gestu parabat: festina
 magister voce cohibuit, iubens sistere: adeo ta-
 men feruerat bilis, adeoque impetum compelle-
 re voluit, vt prohibita explete, exanimata subito
 interitu fiserit. Tantopere oppressi adhuc, & in
 ipsas feras affectus ferociunt: nec minus desti-
 tuti. Vallisoleti quoque istud accidit. Quidam
 calumniatorem caesus correptum gladium exi-
 mere coepit e vagina: occurrerunt cohibitori fa-
 cinus, & prohibuere, ne penitus exeret: at ille
 impetu frustratus expirauit. Iudicio omnium
 Medicorum, si non contineretur, viueret. Lo-
 custam quoque patior perimit polypo viso. Tan-
 tum in animalibus valent affectus, vbi minus
 valent: si non occiderint, torquebunt. Poggait
 Apollonium Babilonicus tyrannus, quo supple-
 cio eunuchus tradendus foret, quem cum pel-
 lice sua deprehenderat. Quid, ille respondit, nisi
 vt uiuat: Addidit admiranti Regi: Omne suppli-
 cium, si uiuet, ob amorem patietur. Cui, cuius
 inuidia prima mortis obitrix fuit, grauiori sup-
 plicio dignus, quam intererat damnium, vita do-
 natus est, tremore panico damnatus. Acerbio-
 rem poenam morte, uehementem passionem pa-
 ta: fortasse inde patiendi nomen merita fuit.

Potè ista edomandorum, erudiendorumque Cap. 11.
 affectuum solertia maximum in luridis, maeltris,
 fugitiuis erit operae pretium, non tantum tran-
 quillitati vitæ, sed vite, & valetudini. Nobiliores

v

sunt,

sunt, magisque consentanei naturæ, qui boni frontem lætam intuentur, sequuntur, quàm qui recitantur, & aufugiunt. Salutare illi & animo & corpori. Amor, spes, gaudium exhilarant mentem, recreant corpus, sanguinem purificant, dilatant præcordia, sunt bases sanitatis. Pericissimum Medicorum inter pharmaca lætitiâ iubent. Plures leuauit morbo accidens iucunditas: odia verò, timores, iræ, tristitia, stringunt cor, noxij ipsi corpori, venena intestina. Nuperrimè in hac aula Philippica hominem subita tristitia vidimus repente extinctum, nuntiata filie morte. Experimus plurimorum valetudinem afflictam, vitam interceptam angoribus, pœnitudinibus, mœroribus. Ita infelices affectus cum magis occupent humanos sensus, insalubriori fungimur valetudine, quàm bruta. Vbertatem nobis mœrendi memoria damnorum facit: præsagium futurorum, præter animi dominium maius: lacrymarum, risusque vim affectuum vehementia, & animæ in corpus potestas ab ipso extundit. Itaque optimus virtutis habitus mœroribus exemptus, corporis sanitatem fulcit. Doctus experientia Porphyrius ita monet: Conseruat maximè sanitatem imperturbatus animi status; cogitationisque dispositio ad ipsum, quod verè est, exposita: multum enim vigoris ad corpus inde redundat. Quemadmodum experientia nostri famulantes comprobauerunt, atque vt dolores iuneturarum, pedum simul, manuumque acerrimos, annosque integros octo vedari ab alio compellerentur.

lentes simul expulerint cum pecuniarum, rerumque iniuria extenarum, studioque ad Diuinitatem prorsus iacto: simul igitur pecunias, atque curas, morbumque corporis expulerunt. Ex quo apparet, plurimum, imò totum ad sanitatem conferre, certum quemdam animi habitum, atque statum. Consentit Cornelius Celsus: Valetudo, inquit, bona contingit ob bonos mores. Medici, Zamolxidis, & Zoroastra sequaces, omnia dicebant corpori bona, & mala ab anima fluere in corpus, velut oculorum qualitas à cerebro; cerebri qualitas à toto corpore: atque, vt impossibile est oculos curari, nisi curetur cerebrum; & cerebrum curari, nisi totum corpus: ita totum corpus, nisi anima bene valeat, non posse bene valere: animam autem curari ratione recta. Philosophicis sermionibus Thraces Medici dicuntur curasse aliquos. Plato quoque dixit, non ex corpore bono bonum animum; sed ex animo bono bonum corpus reddi. Plurimum in corpus animus pollet. Scribit Auicenna, fuisse quemdam paralyti obludentem corpus pro arbitrio, tutumque se seruasse noxiis animalibus, sibi, eum volebat, innocentibus. Restitutus quidam nomine, pro libito se seruabat artibus, vt nec vulnera, nec adustiones sentiret: stupendo naturæ privilegio potuit sine virtute fugere voluntate damna. Imbellia morbo corpora impetus animi fortificat: agrotantes phrenesis roborat, qui, cum suis nequeant subsistere pedibus, multos valentium manibus resiliunt. Quare oportet laborare

roborare animum, & affectibus exornare mitibus, vt inde corruentur sua in corpus commoda, inde vires, inde blandimenta salutaria. Plures saepe corporis cruciatus iucunditas animi fefellit. Multis acer Dei amor extinxit Martyribus doloris faces. Satis itaque corpori prouides, si animo.

Cap. 12.

Nec tantum priuatum bonum est, institutio affectionum; sed publicum. Fons plurium malorum vnus est inuaditus affectus: deriuat latrocinia, homicidia, prodiciones, bella, vrbium subuersiones. Vnicus cordis impetus in plurima mala effunditur. Paradisus cupido fluxit vique ad incendium Ilij. Inuidia Caesaris, & Pompeij deuoluit trecenta millia humanorum capitum. Vnam cupiditatem gloriae Macedonica expauit orbis, & ingemuit. Non pestilentia, non procellae, non fulmina, non terraemotus ita male de humanis merentur, vt vota humana. Isti hinc iam, & quantum adferant adiuuenti, cogita, cum curati sunt affectus, si quidem tantae sint pestes, inculti.

Cap. 13.

Adiciam ad insaniam perturbationum prudentium se, quod non solum discordantes, sed etiam concordēs sibi obstant. Mirum est amoris consensus creat odiā eadē cupidine gloriae, qua contineris, contemneris contemptorem: eodem vitio offendis, & offensus doles. Pereuntium amore rerum erepta tibi sunt, quae in pretio habebas: sed gemis, non alio languens morbo, quam pessimo amore rerum. Diuortium animorum

morum facit consensus vitiorum: vnus auaritia alterius auaritiā odit: superbia superbiā offendit: in alieno exemplo se ipsa damnant vitia. At, si displicet factum alienum, displiceat apparatus. Ineruditio affectuum, omnium est malorum proscenium. Omnis hic instruitur vitia traegodia. Cor futurum aulam Dei, caulam furarum facimus. Quid ferocius cupiditate, si semel licentiam sui, aut sumat, aut des?

Cap. 14.

Ceterum, correctionem affectuum vis molliet consuetudinis, quam iterum commendare libet: huic decedit ingenium. Magnum istud beneficium naturae, velle deponi. Effraenis indoles te impellit: obstinata tibi non patet: licet commutare; mitiorem, & ad gustum quæreret. Proxena naturarum, consuetudo est. Famuli, cum non parent dominis, e familia mittuntur; substituuntur alijta & ingenium contumax reici potest; mite, & parens sufficit. In quo peccauit natura, emendabit mos: quod illa negauit, hic largitur. Finge tibi fortasse cum Cebete aliquo, ad huius vitæ ianuam consuetudinem animas; tuam tamen isto singulari priuilegio honoratam, vt indolis optionem faceret; credo iam minus calamitatis vitæ molestias: nam & cum consilio tuo intrates, & te ad gustum adornates. Beneficentius tecum actum est. Quidquid votis commentari licet, anteuertit munere, excellentique suprema illa Mens, bonorum matrix. Legere pro gustu naturam potes consuetudinis beneficio, ad eodē similis naturae, vt tempore solum dignosca

noscat. Secunda natura, consuetudo est; aut natura, consuetudo prima: illa artificialis natura; aut ista consuetudo naturalis. Ita mos creat, aut fingit indolem, ut aspectus fecerit plures, vsque ad infamiam nature, improbitatem putantes consuetudine contractam. Substantiationem inquit Philippus solitarius, & naturam. Verum, ne fallamur, saltem miremur,

Naturam cessisse viro.

vt Paulinus ait. Iuxta Philippum Pisides in meliorem partem canit, & diuinius:

Omnis que nos substantiare tu velis, & filius generis Deo quouis die.

*Kai parvas hūas ὑπὸ τῆς σοῦ δέου,
Kai τευροτοῖν τῷ Θεῷ καὶ ἡμῶν.*

Certe in hoc munere, vt sequar vim & licentiam Græcam, sic dixerim, substantiandi, & efficiendi, nos filificandos in meliores, intérque familiam Dei, non excludit Pisides consuetudinem, sed honorat cum consortio gratiæ. Quotidie dixit. Itaque non solum electionem nature adeptus es; sed veluti effector tui effectus, & architectus, & faber tui fabricatus. Partem sui muneris partus est summus ille rerum Artifex: dedit, quod potuit. Non poterat fieri, quod te efficeret; dedit, quod reficeret: non solum ingenium, quando velis, habere; sed facere. Si natura non pro voto data; datur supra votum ars nature. Istud præstantius est: nam, quod optio tui in primo vite aditu detur, aut post ingressum, nihil nisi tempus refert: vt rous modo tuo arbitrio veniret fingi. Nec clementem gratiæ adiecit dies: moram potius istam gratiorem putes.

putes. Nam, si, cum tudis, & nondum vitam expertus, optione ista vtereris, fortuito, sine consilio delectum faceres; mox eam poenitentia, nunquam cum remedio; in omni semper luertes vita errorem, quem semel fecisses ante ipsam: irreparabile peccatum esset electionis inconsultæ: nunc benignius actum, post experientiam posse ad libitum fingi, refingi. Prudentior nunc delectus erit, vbi te probasti. Sagacius consilium est post periculum: & honorificentius, & benevolentius est, quoties volueris, te mutare, quam semel te accipere, vt voluisti. Maior potestas est eligendi indolem sæpè, quam semel. Displicuit Socrati indoles lasciuens; commutat pro modesta, temperata. Rogemus Zopyram, rogemus Alcibiadem. Ardens quoque ingratum, & prurptum Sanctus Ignatius in misericordiam transfudit, humile, placidum, & conuenienter lentum; iudicio ipso Medicorum variata natura: consultissimam electionem fecit: maluit indolem Christi mitem, & humilem.

Quid, quæso, humane vite magis repugnans, *Cap. 15.* quam virus? vsque ad hoc ausa consuetudo reparare vitam ambo suo, veneno, quo diruit. Instrumentum mortis fecit adiumentum vitæ: pestis humana Michridati ganea fuit. Non venenis, sed antidotis assuescamus. Virulentos cordis impetus commutemus pro salubribus, mitibus, sequentibus bonum. Familiars mores bonos faciamus, vt ad iussa præstet sint. Ne vitium nature solum culpemus; sed nostrorum peccatorum morum

rum in peius collabentium, ipso se lapsu firman-
tium in præceptis. Si vnus naturæ corruptionem
ita nos corruptissimæ naturæ senio iam peccandi con-
tractæ? tot, scilicet, quot mores, quot impro-
bas voluntates habemus: Tot corruptas naturas
patimur, quot libidines; non alieno perditas sce-
lere, sed proprio; tot fomites peccandi. Non
omnem calumniam ferat originis peccatum;
sed consilij, & voti nostri. Opponamus potius
vni naturæ, natali culpa infectæ, aliam sanctita-
te, iulvitiæque consecratam, consuetudinem virtu-
tis, fomitem ad bonum. Extendendum est corde
affectus pessimos, &

Vigilandum in armis pectorum fidelium,

Omnemque nostri portionem corporis,

Quæ capta fæde seruiat libidini,

Domi coacti liberandam viribus.

Confluendo ipsa seruitutem placidam facit,
faciet libertatem. Amat sua falco vulnera, & re-
petit: recurrit ad asues tenebras, & cui patens
& liberum celum erat, & Sol, in sua pertica
desertorpet, cæcus sidet. Assuescamus repugna-
te, assuescamus vincere, assuescamus felices
esse: ipsam adhuc obsoletam mos felici-
tatem animi, tranquillitatem
cordis, concordiam
affectuum.

* *

PROÆRE

PROÆRESIS II.

De ingenio amoris.

Nunc seorsim dispiciamus singulos. Regius *Cap. 16.*
Amor antecedit: antecedit quidem, vt au-
rum inter metalla, ignis inter elementa, Sol
inter lumina. Prænosendum non nihil est artifi-
ciosissimæ naturæ ante usum præmonstrandum.
Subtilissima res amor est, ingeniosissima: ex his
quæ inexperi non discunt, experti non dicunt,
neutri satis sciunt. Sequar plures, qui, aut inex-
perti, aut ignari, (plerosque opinor,) scripserunt
nihilominus. Vsurpabo ex Platonis nonnulla.
Pro præmio adiciam in collectam meum assera.
Concurramus omnes, quod nemo peruenit. Ne-
mo suo taxauit pretio illud ingenium vitæ, in-
strumentum commutandi naturas, proplatti-
cen compaginandi corda, machinam commit-
tendi animos, artificium vnitatis, glutinum or-
bis, illecebram Dei; cui interim monstrabo vni
quadrate, vnum decere. Ad diuinam dumtaxat
formam amor fabricatus est pro mensura, vt mi-
reris, immensi. Velat tessera tesserae cohaeret; ita
amor tantummodo diuinis consentit: quiescit
ibi, aliis inæqualis rebus, id est, maior, solum
Deo, & se minor.

Non inuido corde, non illiberali dextera sum-
mus naturæ Pater rebus prouidit; nec contentus
præsenti largitione essentia, appendit spem.

V 5

Fortalte